

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МЕДИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
Державна установа «Національний інститут хірургії та
трансплантології імені О.О.Шалімова НАМН України»

УХВАЛЕНО

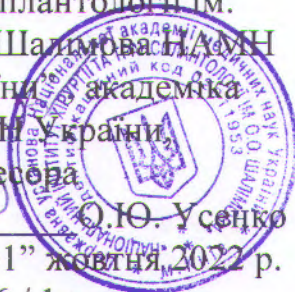
Вченою Радою ДУ
“Національний
інститут хірургії та
трансплантології ім.
О.О. Шалімова
НАМН України”

“28” жовтня 2022 р.

Протокол №5

ВВЕДЕНО В ДІЮ

Наказом директора ДУ
“Національний
інститут хірургії та
трансплантології ім.
О.О. Шалімова НАМН
України, академіка
НАМН України,
професора

О.Ю. Усенко
від “31” жовтня 2022 р.
№ 246 / 1-н

СИЛАБУС

вибіркової навчальної дисципліни
«ХІРУРГІЯ ПОШКОДЖЕНЬ ОРГАНІВ ЧЕРЕВНОЇ
ПОРОЖНИНИ ТА ЇХ УСКЛАДНЕНЬ»
(спеціальний курс з хірургії за вибором)

Форма навчання: очна, з елементами дистанційного навчання на базі
програмного комплексу «Microsoft Teams».

ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ПРОГРАМИ
третього (освітньо-наукового) рівня

галузь знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальність 222 Медицина
спеціалізація Хірургія

КИЇВ – 2022

Силабус вибіркової дисципліни професійної підготовки - «Хірургія пошкоджень органів черевної порожнини та їх ускладнень» (спеціальний курс з хірургії за вибором) з підготовки доктора філософії

РОЗРОБНИКИ

№ п.п.	ПІБ	Вчене звання	Науковий ступінь	посада
1.	Усенко Олександр Юрійович	Академік НАМН України, професор	Доктор медичних наук	Генеральний директор
2.	Кости́лев Михайло Володимирович	Професор	Доктор медичних наук	заступник Генерального директора з наукової роботи
3.	Салютін Руслан Вікторович	Старший дослідник	Доктор медичних наук	заступник Генерального директора з науково- організаційної роботи
4.	Копчак Володимир Михайлович	Професор	Доктор медичних наук	Завідувач відділу хірургії підшлункової залози та реконструктивної хірургії жовчних проток
5.	Сморжевський Валентін Йосипович	Професор	Доктор медичних наук	Професор кафедри хірургії та трансплантології НУОЗ ім.П.Л.Шупика

Склад проектної групи обговорено і схвалено на засіданні вченої ради ДУ «НІХТ ім. О. О. Шалімова НАМН України» (протокол № 8 від 24 червня 2016 року).

Силабус затверджено на засіданні Вченої ради
ДУ «НІХТ ім. О.О.Шалімова НАМН України»
від «28» жовтня 2022 р., протокол № 5

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1 (денна форма)

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ОНП	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	22 « Охорона здоров'я» <u>222 Медицина</u>	Рік навчання 2
Кількість годин –30 год. (1 ECTS)		Семестр 3-ий
		Лекції 2 год.
		Практичні (семінарські) 8 год.
ІНДЗ: <u>передбачено</u>		Самостійна підготовка 18 год.
	Форма контролю: залик 2 год.	
Мова навчання		Українська

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧІВ

Таблиця 2

Прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада	1. Тивончук О.С. - д-р мед. наук, професор, головний наук. співробітник 2. Москаленко В.В. – канд. мед. наук, зав. відділенням торако-абдомінальної хірургії
Контактна інформація	info@surgery.org.ua
Дні занять	Заняття за розкладом, за потреби – онлайн

III. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

1. Анотація курсу. Дисципліна «Хірургія пошкоджень органів черевної порожнини та їх ускладнень» (спеціальний курс з хірургії за вибором) уведена для вивчення аспірантами 2 року навчання у ДУ «НІХТ ім. О.О.Шалімова НАМН України».

Предмет курсу – Силабус дисципліни «Хірургія пошкоджень органів черевної порожнини та їх ускладнень» (спеціальний курс з хірургії за вибором) спрямований на отримання поглиблених як теоретичних, так і

практично-прикладних знань про перебіг, діагностику та диференційну діагностику і сучасні методи хірургічного та консервативного лікування хворих з пошкодженнями та пораненнями органів черевної порожнини та їх ускладненнями для набуття аспірантами вмінь і навичок, необхідних для належного здійснення професійної та науково-дослідної діяльності. Вивчення дисципліни дозволить удосконалити загально-професійні, спеціалізовано-професійні, дослідницькі, аналітичні компетенції з хірургії задля досягнення рівня знань та вмінь відповідно до кваліфікаційних вимог для отримання ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 «Медицина» (спеціалізація «Хірургія»).

Пререквізити й постреквізити. До пререквізитів курсу відносимо володіння фаховими знаннями на другому освітньо-науковому рівні.

2. Мета і завдання навчальної дисципліни.

Мета викладання спеціального курсу з хірургії за вибором «Хірургія пошкоджень органів черевної порожнини та їх ускладнень» передбачає здобуття та поглиблення комплексу знань, вмінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних завдань із цієї дисципліни, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, що вирішує актуальне наукове завдання у хірургії, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Також вдосконалення: знань про причини виникнення, методики дослідження, клінічні прояви пошкоджень та поранень органів черевної порожнини, їх диференційно-діагностичних ознак, сучасних напрямків і алгоритмів лікування таких пацієнтів. Набуття власного досвіду обстеження та лікування хворих з бойовою травмою органів черевної порожнини.

3. Результати навчання (компетентності). Опанувавши курс «Хірургія пошкоджень органів черевної порожнини та їх ускладнень», аспіранти здобудуть такі компетентності:

Загальні компетентності

ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК4. Здатність до спілкування і роботи у професійному середовищі та з представниками інших професій у національному та міжнародному контексті.

ЗК5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми, генерувати нові ідеї.

ЗК6. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК1. Глибоке знання і систематичне розуміння предметної області за напрямом та тематикою наукових досліджень у галузі медицини, майбутньої професійної діяльності у сфері медичної вищої освіти.

СК2. Здатність до визначення потреби у додаткових знаннях за напрямком наукових досліджень, формулювати дослідницькі питання, генерувати наукові гіпотези у сфері медичної вищої освіти.

СК3. Здатність розробляти та управляти науковими проектами у сфері медицини.

СК4. Здатність обирати методи та критерії оцінки досліджуваних феноменів та процесів в галузі медицини відповідно до цілей та завдань наукового проекту.

СК5. Володіння сучасними методами наукового дослідження.

СК6. Здатність проводити коректний аналіз та узагальнення результатів наукового дослідження.

СК7. Здатність інтерпретувати можливості і обмеження дослідження, його роль у суспільстві.

Програмні результати навчання

ПРН2. Визначати основоположні поняття галузі знання, критично осмислювати проблеми галузі знання та проблеми на межі предметних галузей, виокремлювати і характеризувати теоретичний/емпіричний та фундаментальний/прикладний виміри галузі знання.

ПРН3. Усвідомлювати філософські засади сучасного наукового знання, наукової раціональності, наукової картини світу, природничих, медичних і соціогуманітарних моделей сучасного наукового дискурсу.

ПРН4. Виявляти невирішені проблеми хірургії, формулювати питання та визначати шляхи їх рішення.

ПРН5. Інтерпретувати та аналізувати інформацію з використанням новітніх інформаційних технологій.

ПРН6. Формулювати наукові гіпотези, мету і завдання наукового дослідження. Вміти визначити об'єкт, суб'єкт і предмет досліджень, використовуючи гносеологічні підходи до розв'язання проблем.

ПРН11. Отримувати, аналізувати, оцінювати та використовувати ресурси, що мають відношення до вирішення наукових проблем і задач хірургії.

ПРН12. Впроваджувати результати наукових досліджень у медичну практику, освітній процес, суспільство.

ПРН13. Застосовувати сучасні інформаційні технології у професійній діяльності.

ПРН21. Застосовувати в лікувальній практиці новітні медичні технології за принципами доказової медицини.

IV. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.

Таблиця 3.

Назви тем	Лекції, годин	Практичні, семінари	Самостійна робота	Бали	Викладач
Тема 1. Методи діагностики патології органів черевної порожнини. Загальні методи обстеження хворих з патологією органів черевної порожнини. Високоінформативні променеві методи (комп'ютерна томографія, магніто-резонансна томографія, позитронна емісійна комп'ютерна томографія, сцинтиграфія). Ультразвукові методи діагностики. Езофагогастродуоденоскопія, Фіброколоноскопія. Ендоскопічна ультрасонографія.	1	2	4	10	Тивончук ОС
Тема 2. Сучасні аспекти діагностики та лікування травматичних пошкоджень живота. Травми живота. Загальні відомості. Епідеміологія. Класифікація. Залежність травми від нредмета, що поранює. Поєднана травма живота та черепа, живота та грудей, живота та опорно-рухового апарату. Поранення стінки живота. Клініка та діагностика. Лікування.	1	4	6	20	Тивончук ОС
Тема 3. Травматичне пошкодження паренхіматозних та порожнистих органів черевної порожнини. Травма паренхіматозних органів. клініка. Методи діагностики: лабораторні, інструментальні, рентгенологічні, ехолокаційні, радіоізотопні. Особливості дифузних розривів паренхіматозних органів. Лікування. Травма порожнистих органів. клініка. Методи діагностики: інструментальні, рентгенологічні, лабораторні. Особливості двофазних розривів порожнистих органів. Особливості клініки,	-	2	4	10	Москаленко ВВ

операційної ревізії черевної порожнини та хірургічної тактики при травмах заочеревинно-розташованих відділів статевих органів. Лікування Ізольовані поранення органів черевної порожнини. Особливості тактики. Заочеревинні гематоми. Діагностика Особливості тактики. Лікування.					
Тема 4. Бойова травма стравоходу. Особливості вогнепальних та минно-вибухових поранень. Обсяг медичної допомоги на етапах евакуації та лікування. Види та зміст хірургічних втручань та термін їх виконання. Використання лапаракоскопічної техніки під час діагностики та лікування. Використання хірургічних магнітів. Реконструктивна хірургія поранень органів черевної порожнини. Особливості ведення пацієнтів.	1	2	4	10	Москаленко ВВ
Залік		2		50	
РАЗОМ:	4	12	18	100	
ВСЬОГО		30		100	

V. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ.

Навчально-методичні матеріали самостійної роботи аспірантів враховують специфіку нормативної навчальної дисципліни професійної підготовки - «Хірургія пошкоджень органів черевної порожнини та їх ускладнень». Рекомендації до самостійного вивчення навчального матеріалу включають вказівки щодо терміну та обсягу засвоєння матеріалу із зазначенням навчальних і наукових видань, що використовуються з цією метою, а також питання для самоконтролю, тести, контрольні завдання, приклади рішення ситуативних задач, критерії оцінювання. Методичні рекомендації до самостійної роботи аспірантів включають таку інформацію (залежно від форми проведення занять):

- методичні рекомендації до самостійної роботи – тематику і методичні поради з акцентуванням уваги аспіранта на основних проблемних питаннях, які розглядаються, список літературних джерел, тощо;
- методичні рекомендації до практичних занять – варіанти постановки питань і задач та відповіді до них, приклади ситуативних задач та варіанти рішень.

Форми та види організації самостійної роботи

Самостійна робота аспіранта над засвоєнням навчального матеріалу з курсу «Хірургія пошкоджень органів черевної порожнини та їх ускладнень», може виконуватись у бібліотеці ДУ «ННЦХТ ім. О. О. Шалімова НАМН України», у Національній медичній бібліотеці, а також в домашніх умовах.

Передбачаються такі організаційні *форми* самостійної роботи аспіранта:

- навчальна робота, яка виконується самостійно у вільний від занять та зручний для аспіранта час, як правило, поза аудиторією;
- навчальна робота, яка з урахуванням специфіки нормативної навчальної дисципліни професійної підготовки - курс «Хірургія пошкоджень органів черевної порожнини та їх ускладнень» викладається в лабораторіях та відділеннях ДУ «ННЦХТ ім. О. О. Шалімова НАМН України»;
- вдосконалення теоретичних і практичних навичок в умовах робочих нарад у відділенні торако-абдомінальної ДУ «ННЦХТ ім. О. О. Шалімова НАМН України»;
- робота аспіранта над індивідуальними завданнями під керівництвом викладача (аудиторна робота, робота з використанням комп'ютерної техніки, тощо);
- індивідуальні навчальні завдання з вибіркової навчальної дисципліни професійної підготовки - курс «Хірургія пошкоджень органів черевної порожнини та їх ускладнень», які видаються аспірантам у терміни, передбачені візиткою навчальної дисципліни і виконуються кожним аспірантом самостійно при консультуванні викладачів;
- індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ) – вид позааудиторної самостійної роботи аспіранта навчального або навчально-дослідницького характеру, які виконуються у процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу в даному семестрі в терміни, передбачені програмою навчальної дисципліни;
- робота аспіранта по виконанню дисертаційної роботи.

Найпоширенішими **видами** індивідуальних навчальних та індивідуальних навчально-дослідних завдань є:

- робота з підручниками або посібниками;
- розв'язування та складання практичних (наприклад, ситуативних) задач різного рівня складності з теми (чи модуля);
- комплексний опис процесів, тенденцій, явищ, об'єктів;
- анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, історичні довідки тощо;
- розробка навчальних та діагностичних тестових завдань з предмету;
- проведення діагностичних досліджень та їх інтерпретація;
- реферування іноземних текстів за фаховими темами.

Зміст самостійної роботи аспіранта вибіркової навчальної дисципліни професійної підготовки - курс «Хірургія пошкоджень органів черевної порожнини та їх ускладнень», визначається робочою програмою, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача і може складатися з таких **видів роботи**:

- підготовка до аудиторних занять (лекцій, практичних, співбесіди з лектором тощо);
- виконання індивідуальних завдань;
- самостійне опрацювання окремих тем навчальної дисципліни згідно робочої програми навчальної дисципліни;
- виконання контрольних робіт при дистанційній формі навчання;
- підготовка і виконання завдань, передбачених програмою практичної підготовки, дисертаційних робіт тощо;
- підготовка до усіх видів контролю, в тому числі до заліку та підсумкової атестації (виконання дисертаційної роботи);
- робота у наукових проблемних групах молодих вчених, семінарах тощо;
- участь у роботі наукових і науково-практичних конференцій, семінарів з фаху «Хірургія» тощо;
- виконання завдань, які базуються на використанні сучасних інформаційних технологій і комп'ютерних засобів навчання.

Методичні матеріали для самостійної роботи аспірантів передбачають можливість проведення самоконтролю з боку аспіранта. Для самостійної роботи аспіранту також рекомендується відповідна наукова та фахова монографічна і періодична література зі спеціальності «Хірургія». Матеріально-технічне й інформаційно-технічне забезпечення самостійної роботи аспіранта містить:

- навчальну і навчально-методичну літературу з хірургії;
- бібліотеку з читальним залом, укомплектованим відповідно до діючих нормативів;
- комп'ютерний клас та можливість роботи в мережі Інтернет.

Забезпечення належних умов самостійної роботи аспіранта на навчальних об'єктах підвищеної небезпеки здійснюється за попередньо укладеним графіком під керівництвом наукового керівника.

VI. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Розподіл балів та критерії оцінювання

Під час вивчення нормативної навчальної дисципліни професійної підготовки спеціального курсу «Хірургія пошкоджень органів черевної порожнини та їх ускладнень» аспірант виконує такі види робіт: вивчення теоретичного й практичного матеріалу (на практичних заняттях), включно з підготовкою індивідуального завдання та залікових питань. Повноцінне засвоєння курсу передбачає відвідування лекцій, індивідуальне опрацювання текстових та медійних джерел відповідно до тематики занять; підготовку до

перевірки знань (теми оцінюються по 10 або 20 балів за кожне практичне заняття). Залік (50 балів) має на меті висвітлити індивідуальні результати навчання. Враховуючи вибірковий характер освітньої компоненти, додаткових заохочень за участь у різних видах наукової та навчальної діяльності (публікація статей і тез доповідей, виступи на конференціях тощо) – не передбачається. Аспірантам можуть бути зараховані результати навчання, отримані у формальній, неформальній та/або інформальній освіті (професійні курси/тренінги, онлайн-освіта, стажування). Процес зарахування врегульований Положенням про порядок реалізації права на академічну мобільність у ДУ «ННЦХТ ім. О. О. Шалімова НАМН України». Згідно встановленого порядку можуть бути визнані результати навчання, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають одному заліковому модулю, або окремому змістовому модулю, темі (темам), які передбачені силабусом. Учасники курсу мають можливість порушити будь-яке питання, яке стосується процедури проведення чи оцінювання контрольних заходів та очікувати, що воно буде розглянуто до апеляційної комісії.

Відвідування лекцій. Відвідування лекцій – обов'язкове.

Відвідування семінарів. Кожен семінар або практичне зайняття оцінюються, їх відвідування – обов'язкове. Втрачені через відсутність аспіранта бали – не відпрацьовуються, за винятком, якщо заняття було пропущене через поважну причину, підтверджену документально.

Несвоєчасне виконання завдання.

Аспірант, що з певних причин не відвідує лекції, зобов'язаний аргументувати свою відсутність. Якщо аспірант відсутній на практичному занятті з поважної причини, відпрацювання здійснюється під час індивідуально узгодженої консультації. Відсутність аспіранта на підсумкових видах роботи оцінюється в «0» балів. Повторне написання робіт можливе лише за наявності офіційного документу, який підтверджує причину відсутності студента.

Процедура оскарження результатів контрольних заходів.

Процедура оскарження результатів контрольних заходів. Аспіранти мають можливість порушити будь-яке питання, яке стосується процедури проведення чи оцінювання контрольних заходів та очікувати, що воно буде розглянуто згідно із наперед визначеними процедурами у ЗВО.

Дотримання правил навчальної етики та академічної доброчесності:

Учасник освітнього процесу повинен виявляти толерантність і дотримуватися етичних норм та правил поведінки під час спілкування з іншими аспірантами та викладачем, сумлінно виконувати покладені на нього

обов'язки, прагнути до особистісного й професійного зростання та уникати будь-яких виявів неправдивості, що порушують наукову етику й виражають неповагу до чужих інтелектуальних надбань (врегульовано: Положенням про наукову і академічну доброчесність у ДУ «ННЦХТ ім. О. О. Шалімова НАМН України». Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання завдань поточного та підсумкового контролю (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

VII. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Усі види навчальної діяльності аспіранта оцінюються певною кількістю балів. Підсумковий контроль здійснюється у формі складання заліку. Сумарна максимальна кількість балів, яку аспірант може отримати під час засвоєння курсу та під час підсумкових заходів – 100 балів. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

1. Поточне оцінювання (максимум 50 балів);
3. Залік (максимум 50 балів).

Засвоєння курсу зараховується за умов набрання понад 60 балів. Підсумкову оцінку за національною шкалою буде внесено в залікову відомість. Інформацію про вивчення вибіркової навчальної дисципліни професійної підготовки – спеціального курсу з хірургії «Хірургія пошкоджень органів черевної порожнини та їх ускладнень» буде внесено до особливих здобутків.

Шкала оцінювання

Таблиця 5

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 – 81	Добре
67 – 74	Задовільно
60 – 66	Достатньо

VIII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Березницький ЯС, Захараш МП, Мішалов ВГ, ред. Хірургія: підручник. Т. 1. Дніпропетровськ: Дніпро-VAL; 2007. 445 с. –ISBN 966-8704-11-8.
2. Березницький ЯС, Захараш МП, Мішалов ВГ, ред. Хірургія: підручник. Т. 2. Дніпропетровськ: Дніпро-VAL; 2011. 627 с. –ISBN 978-966-8704-12-3.
3. Березницький ЯС, Захараш МП, Мішалов ВГ, ред. Хірургія: підручник. Т. 3. Кн.1. Дніпропетровськ: Дніпро-VAL; 2011. 779 с. ISBN 978-966-8704-57-4.
4. Березницький ЯС, Захараш МП, Мішалов ВГ, ред. Хірургія: підручник. Т. 3. Кн.2. Дніпропетровськ: Дніпро-VAL; 2011. 782 с. ISBN 978-966-8704-12-3.
5. Березницький ЯС, ред. Загальна хірургія: підручник для студ. вищ. навч. закл. Вінниця: Нова Книга; 2018. ISBN: 978-966-382-702-5.
6. Захараш МП, Пойда ОІ, Кучер МД. Хірургія (факультетська): підручник. Київ: Медицина; 2006. 656 с. –ISBN 966-8144-33-3.
7. Кондратенко ПГ, редактор. Лікарські маніпуляції: навч. посіб. Донецьк: Новий світ; 2001. 229 с. ISBN: 5-7740-0761-8.
8. Кондратенко ПГ, редактор. Невідкладні стани: навч. посіб. Донецьк: Новий світ; 2001. 490 с. ISBN: 5-7740-0759-6.
9. Кондратенко ПГ, редактор. Хірургія: підручник. Київ: Медицина; 2009. 968 с. ISBN: 978-966-10-036-9.
10. Лисенко БП, Шейко ВД, Хіміч СД, редактори. Хірургія: Підручник. Київ; Медицина; 2010. 712 с. ISBN: 978-617-505-003-3.
11. Мішалов ВГ, ред. Лекції з госпітальної хірургії: навч. посібник. Т.1. 2-ге вид., доп. і переробл. Київ: Асканія; 2008. 287 с. ISBN: 978-966-96842-1-9.
12. Мішалов ВГ, ред. Лекції з госпітальної хірургії: навч. посібник. Т.2. 2-ге вид., доп. і переробл. Київ: Асканія, 2008. 382 с. ISBN: 978-966-96842-2-6.
13. Мішалов ВГ, ред. Лекції з госпітальної хірургії: навч. посібник. Т.3. 2-ге вид., доп. і переробл. Київ: Асканія, 2008., 2008. 494 с. ISBN: 978-966-96842-3-3.
14. Польовий ВП, Сидорчук РІ, Шапринський ВО, редактори. Гнійні процеси м'яких тканин: етіологія, патогенез, лікування. Чернівці: Б. и.; 2013. 218 с. ISBN: 978-966-697-515-0.
15. Скиба ВВ. Лекції з хірургічних хвороб та атлас операцій. Київ; 2008. 324с.
16. Усенко ОЮ, Білоус ГВ, Путінцева ГЙ. Хірургія: Підручник. 5-е видання. Київ: Медицина; 2021. 416 с. ISBN: 978-617-505-853-4

- 17.Фомін ПД, Березницький ЯС, ред. Хірургічні хвороби: підручник. Київ: Медицина; 2016. 408 с. ISBN: 978-617-505-463-5.
- 18.Brunicaardi F, editor. Schwartz's Principles of Surgery: ABSITE and Board Review. 9th Edition. McGraw-Hill Education;2010. 544 p. ISBN: 978-0071606363.
- 19.Cameron JL, Cameron AM. Current Surgical Therapy. Elsevier - Health Sciences Division: Philadelphia; 1552 p. ISBN: 9780323640596.
- 20.Clavien PA, Sarr MG, Fong Y, et al. Atlas of Upper Gastrointestinal and Hepato-Pancreato-Biliary Surgery. Springer; 2016. 1067 p. SBN: 978-3-66-246545-5.
- 21.de Virgilio C, Grigorian A, editors. Surgery: A Case Based Clinical Review. 2nd Edition. Springer; 2019. 689 p. ISBN: 978-3030053864.
- 22.Di Giuseppe A, Shiffman MA, editors. Aesthetic Plastic Surgery of the Abdomen. Springer; 2016. 556 p. ISBN: 9783319200033.
- 23.Dimick JB, Upchurch GR, Sonnenday CJ, Kao LS. Clinical Scenarios in Surgery. Philadelphia: Lippincott Williams and Wilkins;2018. 784 p. ISBN: 9781496349071.
- 24.Fischer JE, editor. Fischer's Mastery of Surgery. 7th Edition. LWW; 2018. 2856 p. ISBN: 978-1469897189.
- 25.Fiser SM. The ABSITE Review. 6th Edition. LWW; 2019. 336 p. ISBN: 978-1975121150.
- 26.Goldberg Ajavascript:void(0), Stansby G. Surgical Talk: Revision In Surgery. 2nd edition. Icp;2005. 420 p. ISBN: 978-1860944949.
- 27.Hlumcher FS, Kuchyn YuL, Dubrov SO, Usenko LV, Kobeliatskyi YuYu, Oliynyk OV, et al. Anesthesiology and intensive care: textbook. 3rd edition. Kyiv: Medicina; 2021. 312 p. ISBN: 978-617-505-879-4.
- 28.Jacob BP, Chen DC, Ramshaw B, Towfigh S. The SAGES Manual of Groin Pain. Springer International Publishing; 2016. 546 p.: doi: 10.1007/978-3-319-21587-7 ISBN: 978-3-319-21587-7.
- 29.Jones DB, Andrews R, Critchlow JF, Schneider BE. Minimally Invasive Surgery: Laparoscopy, Therapeutic Endoscopy and Notes. Jp Medical Pub; 2015. 231 p. ISBN: 978-1907816192.
- 30.JonesMD DB, Andrews, Critchlow JF, Schneider BE. Minimally Invasive Surgery: Laparoscopy, Therapeutic Endoscopy and Notes. Jp Medical Pub; 2015. 231 p. ISBN: 978-1907816192.
- 31.Loscalzo J, Fauci A, Kasper D, Hauser S, Longo D, Jameson JL. Harrison's Principles of Internal Medicine. 21st edition. New York: McGraw-Hill Medical;2011. 4012 p. ISBN: 978-1264268504.
- 32.Mulholland MW, editor. Operative Techniques in Surgery. Philadelphia: Lippincott Williams and Wilkins;2014. 2304 p. ISBN: 9781451186314
- 33.Myers J, Minh L, Keith MW, Orkin BA, Bines SD, Edie CY. Rush University Medical Center Review of Surgery: Expert Consult - Online and Print. 6th Edition. Rush University Medical Cente;2017: 592 p. ISBN: 978-0323485326.

34. Novitsky YW, editor. Atlas of Robotic General Surgery. Elsevier; 2021. 354 p. ISBN: 978-0323697804.
35. Palazzo F, Pucci MJ. Fundamentals of General Surgery. Springer; 2018. 366 p. ISBN: 978-3030092894.
36. Rothrock JC. Alexander's Care of the Patient in Surgery. 16th edition. Elsevier; 2019. 1248 p. ISBN: 9780323479141.
37. Saclarides TJ, Myers JA, Milikan KW. Common surgical diseases. Third edition. Springer, New-York; 2015 372 p. ISBN: 978-1-4939-1564-4.
38. Schein M, Rogers P, Assalia A, editors. Schein's Common Sense Emergency Abdominal Surgery: an unconventional book for trainees and thinking. Springer; 2009. 650 p. ISBN: 978-3540748205.
39. Settembrini P, Settembrini A, editors. Vascular Surgery: A Clinical Guide to Decision-making. Academic Press; 2021. 360 p. ISBN: 9780128221136.
40. Townsend CM, editor. Sabiston Textbook of Surgery: The Biological Basis of Modern Surgical Practice. 21st edition. Elsevier; 2021. 2176 p. ISBN: 9780323640626.
41. Williams N, O'Connell R, McCaskie AW, editors. Bailey & Love's Short Practice of Surgery. 27th edition. CRC Press; 2018. 1632 p. doi: 10.1201/9781315111087. ISBN: 9781315111087.
42. Zollinger R, Ellison E, Pawlik T, Vaccaro P. Zollinger's Atlas of Surgical Operations. Eleventh Edition. Publisher McGraw-Hill Education; 2022. 640 p. ISBN: 9781260440850.

Електронні ресурси

<http://mon.gov.ua/> – офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України;
<http://president.gov.ua/> – офіційний веб-сайт Президента України;
<http://rada.gov.ua/> – офіційний портал Верховної Ради України;
<http://www.kmu.gov.ua/> – Урядовий портал, єдиний веб-портал органів виконавчої влади України;
<http://www.moz.gov.ua/ua/portal/> – офіційний веб-сайт Міністерства охорони здоров'я України;
<http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського;
<http://www.nplu.org/> – Національна Парламентська бібліотека України;
<http://www.who.int/> – офіційний веб-сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я.
<http://erassociety.org/>
<http://www.espen.org/>
<http://onlinelibrary.wiley.com/>
www.elsevier.com/books-and-journals
<http://link.springer.com/search?facet-discipline=%22Medicine%22>

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed>
<http://www.clinicalnutritionjournal.com/>
<http://www.cancer.gov/>
<http://www.cancer.net/>
<http://jco.ascopubs.org/>
<http://jop.ascopubs.org/>
<http://www.pubpdf.com/>
<http://www.websurg.com/>
<http://www.cochrane.org/>
<http://www.wjgnet.com/>
<http://www.nejm.org/>
<https://www.omicsonline.org/>
<http://radiopaedia.org/>
<http://cancerres.aacrjournals.org/>
<http://www.ijcem.com/>
<http://www.surgukraine.com.ua/>
<http://hirurgiya.com.ua/>
<http://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/surgery/index>
<http://www.clinicaloncology.com.ua/>
<http://heartandvessels.com.ua/>